

Marek Mudant

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Wydział Humanistyczny

Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu – policja w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie

Preventing social exclusion – the police system to counter domestic violence

Streszczenie: Policja jest umundurowaną i uzbrojoną formacją służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego. Realizując powyższe ustawowe zadania, policja, jako pierwszy podmiot, zaczęła wcielać w życie procedurę przeciwdziałania przemocy w rodzinie pn. „Niebieskie Karty”. Już w 1998 roku Komendant Główny Policji wydał pierwsze zarządzenie, które określało sposób realizacji przez policjantów zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, a także wprowadził do użytku służbowego druki „Niebieskich Kart”. Ponadto od 2005 roku zaczęła obowiązywać Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Na jej podstawie wydane zostało Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”. Wyżej wymienione akty prawne nakładają na policję określone zadania w systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Słowa kluczowe: przemoc w rodzinie, uprawnienia policji, procedura „Niebieskiej Karty”

Abstract: Police is an uniformed and armed unit which is empowered to serve the public, protect the security of people, maintain security and public defence. Fulfilling these statutory tasks, the Police, as the first entity started to enact the procedure for the domestic violence prevention, known as “Blue Card”. In 1998 the Chief Commandant of the Police not only issued the first order, which determined the means of implementation associated with the prevention of domestic violence carried out by police officers, but also brought into business use “Blue Card” prints. Furthermore, since 2005 a new law has entered into force connected with domestic violence prevention. The last current Act in force is the Regulation of the Council of Ministers of 13 September 2011 on the “Blue Card” procedure and a model form concerning “Blue Card”. The above

mentioned legal acts impose to the Police particular tasks in the system of prevention domestic violence.

Keywords: domestic violence, Police powers, "Blue Card" procedure

Wstęp

Bezpieczeństwo najczęściej definiowane jest jako stan braku zagrożeń. To jedna z podstawowych i naczelných potrzeb człowieka. Wartość tę cenią sobie wszyscy niezależnie od wieku czy pozycji społecznej. Bezpieczeństwo w rodzinie to brak ryzyka utraty czegoś bardzo cennego, a więc zdrowia, życia, uczuć, szacunku u najbliższych, pracy i osiągniętych wszelkich dóbr materialnych i niematerialnych.

Coraz częściej słyszymy o zakłócaniu tego „stanu braku zagrożeń”, zarówno w wymiarze globalnym, jak i jednostkowym. Nie ma praktycznie dnia, aby w środkach masowego przekazu nie pojawiały się informacje na temat wojen, ataków, konfliktów, terroryzmu, agresji, przestępczości. Problemy przemocy urosły dzisiaj do rozmiarów nieporównywalnych z innymi okresami historycznymi. Dotyczy to wszystkich obszarów życia społecznego. Słyszymy zatem o przemocy politycznej, militarnej, ekonomicznej, kulturalnej, rówieśniczej itd. Zjawisko to niestety nie ominęło również instytucji rodziny.

Przemoc w rodzinie, inaczej nazywana przemocą domową, jest jednym z problemów społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie, który zatacza coraz szersze kręgi. Także w Polsce jest bardzo często spotykana. Dom rodzinny powinien być azylem spokoju, od którego mamy pełne prawo oczekiwać bezpieczeństwa, ciepła i akceptacji. Jednak wielu kryminologów uważa, że właśnie dom rodzinny jest jednym z najbardziej niebezpiecznych miejsc na Ziemi. Przemoc w rodzinie występuje we wszystkich grupach społecznych, niezależnie od sytuacji materialnej czy poziomu wykształcenia. Dlatego też w ostatnich latach problem ten stał się przedmiotem zainteresowań ośrodków naukowych, samorządów terytorialnych, instytucji społecznych i organizacji pozarządowych.

Również policja od 1998 roku aktywnie uczestniczy w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Od tego czasu obowiązuje procedura przeprowadzania interwencji domowej przez policjantów wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty”.

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie stanowi wyzwanie dla każdego, kto z racji pełnionej funkcji, wykonywanej profesji czy też osobistego bądź zawodowego zaangażowania podejmuje trud przeciwstawienia się ogromowi cierpień i krzywd, jakich doświadcza wiele rodzin. Policjant z racji wykonywanego zawodu jest bardzo często „osobą pierwszego kontaktu”, do której zgłasza się osoba doznająca przemocy w rodzinie. To on musi zatem w sposób profesjonalny podjąć działania zmierzające do powstrzymania przemocy i zorganizowania pomocy ofierze. Procedura interwencji „Niebieskie Karty” umożliwia wykonywanie tych zadań. Jest ona jednym z ogniw systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie i narzędziem ułatwiającym rozpoznanie tejże przemocy oraz podjęcia działań chroniących ofiary i powstrzymujących sprawców.

W artykule podjęto próbę analizy uprawnień policji w systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Przedstawiono zadania poszczególnych rodzajów służb, zaczynając od policjantów służb patrolowych, przez dzielnicowych, kończąc na funkcjonariuszach wydziałów kryminalnych.

Czym jest przemoc w rodzinie?

W literaturze znajdujemy wiele definicji zjawiska przemocy w rodzinie. Ponadto można spotkać się z nieco „łagodniejszym” terminem „przemoc domowa”. Przez wiele lat w Polsce przemoc w rodzinie określana była w różny sposób. Najczęściej nazywano ją „kłótniami rodzinnymi”, „awanturami domowymi” czy też „nieporozumieniami rodzinnymi”.

W *Słowniku socjologicznym* przemoc zdefiniowana jest jako: „jeden z głównych, obok groźby środków przymusu, polegający na użyciu siły fizycznej przez jednostkę czy grupę, często wbrew obo-

wiążącemu prawu, w celu zmuszenia jakiejś osoby lub członków grupy do określonego działania czy też uniemożliwienia podjęcia działań lub do zaprzestania wykonania czynności już rozpoczętej; także bezprawne narzucenie władzy" [Olechnicki, Załęcki, 1988, s. 167]. Natomiast przemoc w *Słowniku języka polskiego* określona została jako: „fizyczna przewaga wykorzystywana do czynów bezprawnych dokonywanych na kimś; narzucona bezprawnie władza, panowanie" [Szymczak, 1979, s. 986].

W literaturze przedmiotu podawane są różne definicje przemocy. Określenie „przemoc” jest też często używane zamiennie z agresją. Termin „agresja” odnosi się do zachowań, których intencją jest sprawienie bólu lub uzyskanie przewagi nad innymi, przy czym zachowania te nie muszą koniecznie obejmować ataku fizycznego. „Przemoc” wiązałaby się z zamierzonym użyciem siły fizycznej przeciw drugiej osobie, motywowanej niekiedy złością i gniewem [Browne i Herbert, 1999, s. 15].

Irena Pospiszyl nazywa przemocą „wszelkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczyniające się do fizycznej, a także psychicznej szkody osoby, wykraczające poza społeczne zasady wzajemnej relacji” [Pospiszyl, 1994, s. 14]. Anna Lipowska-Teutsch podaje jeszcze inną definicję. Przemoc określa jako „zespół atakujących, nadzorujących i kontrolujących zachowań, obejmujących przemoc fizyczną, przemoc seksualną i przemoc emocjonalną. Jest to spójna całość, ciąg zachowań o charakterze zamierzonym i instrumentalnym, których celem jest zniewolenie ofiary, wyeliminowanie jej suwerennych myśli i działań, podporządkowanie jej żądaniom i potrzebom sprawcy” [Lipowska-Teutsch, 1998, s. 12].

„Teoretycy i praktycy zajmujący się badaniem i leczeniem przemocy uwzględniają na ogół trzy zasadnicze kryteria: rodzaj zachowania sprawcy, jego intencje i skutki przemocy u ofiary. Przytoczone powyżej definicje są szerokie i uwzględniają zarówno intencjonalność, jak i rodzaj zachowania oraz jego skutki. W literaturze socjologicznej i psychologicznej najczęściej używa się terminu przemoc w rodzinie. Jest to termin bardzo ogólny, stąd można wyróżnić

przemoc rodziców wobec dziecka, przemoc wobec partnera w związku, przemoc wobec osób starszych w rodzinie” [Badura-Madej i Dobrzyńska-Mesttrehazy, 2000, s. 12].

Najbardziej przydatna jest jednak definicja, która została określona przez Ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Według jej zapisów w art. 2 ust. 2 „przemoc w rodzinie to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny lub osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą” (art. 2 ust. 2 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie).

Reasumując przytoczone powyżej definicje, przemoc w rodzinie to działanie:

- intencjonalne i skierowane przeciwko innym członkom rodziny – co oznacza, że jest zamierzonym działaniem lub zaniechaniem mającym na celu całkowitą kontrolę nad ofiarami;
- naruszające prawa i dobra osobiste ofiar – co oznacza, że sprawca, wykorzystując swoją przewagę, narusza podstawowe prawa człowieka, np. prawo do nietykalności fizycznej, godności, szacunku;
- wykorzystujące wyraźną asymetrię sił – ofiara jest słabsza, a sprawca silniejszy;
- powodujące ból i cierpienie – sprawca naraża zdrowie i życie ofiar na poważne szkody, co powoduje, że ofiary mają mniejszą zdolność do samoobrony (Materiał instruktażowy do realizacji procedury przeprowadzania interwencji domowej wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty” dla służb patrolowo-interwencyjnych oraz dzielnicowych z 09 marca 2006 r., Wydział Prewencji KWP zs. w Radomiu).

Liczne definicje pojęć „przemoc”, „agresja”, „przemoc w rodzinie” czy „przemoc domowa” pokazują, jak bardzo złożone są to

zjawiska. Naukowcy zajmujący się nimi nie są w stanie podać jednego wyczerpującego określenia tych terminów. Moim zdaniem najbardziej trafnym, wyczerpującym wyjaśnieniem pojęcia jest przytoczona wyżej definicja, zawarta w Ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Uprawnienia policji z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Omawiając rolę organów ścigania w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, pragnę zaznaczyć, że do ustawowych zadań policji należy między innymi:

- ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra;
- inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
- wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców (art. 1 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji).

Z przedstawionych zadań oraz uprawnień przysługujących funkcjonariuszom policji, zawartych w w/w Ustawie, można nakreślić bardziej szczegółowe zadania dotyczące przeciwdziałania przemocy. I tak, działania chroniące ofiarę przemocy w rodzinie, które podejmuje policja to:

- interwencja;
- sporządzenie dokładnego opisu zdarzenia w postaci notatki urzędowej lub z wykorzystaniem druku Niebieskiej Karty;
- zatrzymanie sprawcy przemocy w rodzinie, który w sposób oczywisty stwarza zagrożenie dla życia, zdrowia ofiar, a także mienia;
- wszczęcie i przeprowadzenie postępowania przygotowawczego przeciwko sprawcy przemocy domowej;
- zabezpieczenie śladów i dowodów przestępstwa;
- podjęcie działań prewencyjnych wobec sprawcy przemocy;

- udzielenie informacji ofiarom o możliwościach uzyskania pomocy [Instytut Psychologii Zdrowia PTP, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, 2003, s. 49].

Osoby wzywające policję na interwencję mają prawo do uzyskania od policjantów zapewnienia doraźnego bezpieczeństwa, uzyskania informacji o tym, kto przyjechał i przeprowadzał interwencję, a następnie wykorzystania policyjnej dokumentacji jako dowodów w postępowaniu przygotowawczym oraz zgłoszenia interweniujących policjantów jako świadków [Pospiszyl, 1999, s. 85].

Policja w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie ma do odegrania niezmiernie ważną rolę. Często od skuteczności interwencji zależy, czy pomoc udzielana przez inne służby będzie efektywna. Celem interwencji policyjnej jest powstrzymanie przemocy i zapewnienie bezpieczeństwa osobom pokrzywdzonym, np. przez izolację sprawcy, pouczenie osób poszkodowanych o przysługujących im prawach i udokumentowanie zdarzenia. Patrol policyjny przeprowadzający interwencję domową działa na zasadzie straży pożarnej. Błędem jest oczekiwać, że pojedyncza interwencja zlikwiduje problem przemocy w rodzinie raz na zawsze. Zapewnienie bezpieczeństwa nie może zatem polegać tylko na działaniach doraźnych, bo są one niewystarczające [„Niebieska Linia” nr 2/1999, s. 16, artykuł Hanny Doroty Sasal].

Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” [Dz.U. nr 209, poz. 1245 z 3 października 2011 r.] precyzyjnie określa sposób postępowania służb od momentu zgłoszenia zdarzenia, przez działania ukierunkowane na pomoc osobie dotkniętej przemocą w rodzinie i działania skierowane na osobę stosującą przemoc, a także sposób monitorowania sytuacji rodziny. Rozporządzenie jest aktem prawnym zawierającym zadania wszystkich podmiotów ujętych w art. 9d ust. 2 Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Wprowadziło ono nowe wzory formularzy i jednocześnie rozłożyło ciężar przeciwdziałania przemocy w rodzinie na

wiele podmiotów. Komendant Główny Policji wydał Wytyczne nr 2 z 7 grudnia 2011 roku w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty”. Ponieważ zadania policji ujęte w powyższych aktach prawnych nie odbiegają zanadto od dotychczas realizowanych na podstawie Zarządzenia nr 162 Komendanta Głównego Policji, poniżej pragnę przedstawić zadania poszczególnych komórek policji związane z realizacją tej procedury. Jednocześnie postaram się udzielić odpowiedzi na pytanie: Jakiej pomocy od policji może oczekiwać osoba doznająca przemocy?

„Niebieskie Karty” to procedura interwencji wobec przemocy w rodzinie, która składa się z odpowiedniej dokumentacji oraz sposobu postępowania w przypadku stwierdzenia bądź podejrzenia występowań przemocy w rodzinie.

Głównym celem „Niebieskich Kart” jest przede wszystkim rozpoznanie przemocy i usprawienie pomocy oferowanej przez przedstawicieli różnych służb w środowisku lokalnym. Następnym celem jest tworzenie warunków do systemowego, interdyscyplinarnego modelu pracy z rodziną. Podstawą skuteczności tej procedury i oferowanej pomocy jest współpraca przedstawicieli różnych służb stykających się z ofiarami lub sprawcami przemocy w rodzinie.

Hanna Dorota Sasal, jedna ze współauterek procedury „Niebieskich Kart”, podzieliła cele tej procedury na kilka grup. Uważa ona, że głównymi celami procedury „Niebieskie Karty” są:

1. Ułatwienie rozpoznania przemocy w rodzinie – kwestionariusze „Niebieskich Kart” zawierają proste pytania, ułatwiające identyfikację problemu przemocy. Nakreślają również podstawowe kierunki udzielania dalszej pomocy.
2. Zapewnienie bezpieczeństwa ofiarom przemocy – nie ma to polegać tylko na doraźnym zapewnieniu bezpieczeństwa np. przez odizolowanie sprawcy przemocy, ale przede wszystkim na szybkim uruchomieniu działań podnoszących stan ofiar przemocy oraz ich kontynuacja do momentu, kiedy możemy stwierdzić, że danej rodzinie udzielono wszelkiej dostępnej pomocy i przemoc już w tej rodzinie nie występuje.

3. Przerwanie izolacji rodziny – każda interwencja powinna skutkować działaniami wspierającymi ofiarę i jednocześnie powstrzymującymi sprawców. Jeżeli tak się nie dzieje, utwierdzamy ofiary w poczuciu bezradności, a sprawcę w poczuciu bezkarności. Uruchomienie procedury „NK” i włączenie innych służb i organizacji do procesu pomagania zwiększa szanse na skuteczne zatrzymanie przemocy. Przede wszystkim ofiary otrzymują informację, że nie są same, że możliwa jest zmiana ich sytuacji. Sprawcy natomiast informowani są, że to co czynią jest przestępstwem i jakie grożą za to konsekwencje. Do czasu rozwiązania problemu policjanci podejmują wobec sprawcy działania prewencyjne, natomiast wobec ofiary działania ochronne.
4. Wsparcie dla ofiar – pisemna informacja o przysługujących prawach i możliwościach uzyskania pomocy. Policja najczęściej wzywana jest na interwencje domowe w sytuacji ostrej i agresywnej przemocy, której ofierze towarzyszą bardzo silne emocje. Informowanie ofiary podczas interwencji o jej prawach mija się z celem. Niewiele z tego zapamięta. Ofiary nie mogą przeanalizować otrzymanych od policjantów informacji i nie są w stanie podjąć właściwej decyzji. Zazwyczaj zgłaszają się po pomoc bądź zaraz po akcie przemocy, bądź w fazie narastania napięcia, gdy ponownie jest zagrożone ich bezpieczeństwo. Procedura „NK” przewiduje pozostawienie ofierze pisemnej informacji o przysługujących jej prawach oraz o możliwościach uzyskania pomocy w środowisku lokalnym. Ofiara może wtedy spokojnie, w dogodnej dla siebie chwili zastanowić się i podjąć decyzję o dalszym postępowaniu.
5. Motywowanie do podjęcia działań ochronnych – kontakt dzielnicowego z ofiarami przemocy podczas realizacji procedury „NK” ma być okazją do motywowania ich do podjęcia działań służących przerwaniu przemocy oraz ochronie ich samych i członków ich rodzin. Praca dzielnicowego powinna iść w kierunku wspierania, wzmacniania i zachęcania ofiar przemocy do odbudowania po-

czucia własnej wartości oraz umiejętności radzenia sobie w sytuacji zagrożenia.

6. Bardziej stanowcze działania wobec sprawcy – sprawcy przemocy w rodzinie często czują się bezkarni. Podczas realizowania procedury „NK” otrzymują informację, że przemoc w rodzinie jest przestępstwem i że nie pozostaną bezkarni. Jednocześnie dzielnicowy może podjąć inne środki wobec sprawcy, np. wystąpienie z wnioskiem do Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych o zastosowanie przymusowego leczenia bądź wystąpienie z wnioskiem do Sądu Rodzinnego o ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich, jeżeli ofiarami przemocy są dzieci.
7. Zapis zdarzenia – ujednoczona dokumentacja – dokumentacja „NK” służy m.in. do rozpoznania przemocy, rejestracji przebiegu zdarzenia i jego skutków oraz do zaplanowania pomocy. Jest również wykorzystywana jako dowód w postępowaniu przygotowawczym. Dokumentacja ta stanowi zapis informacji zebranych przez policję podczas wykonywania obowiązków służbowych. Nie może być zatem anulowana, wycofywana czy zmieniana na prośbę ofiary lub sprawcy przemocy.
8. Określenie skali i charakterystyka przemocy – analizując dokumentację „NK” można określić na danym terenie (gmina, powiat, województwo) skalę zjawiska, liczbę ofiar, rodzaj przemocy itp. Informacje te mogą później posłużyć tworzeniu czy to ogólnokrajowych, czy lokalnych działań ulepszających system przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
9. Tworzenie warunków do współpracy służb i prowadzenia szkoleń interdyscyplinarnych – jeżeli przeciwdziałanie przemocy będzie opierać się na działalności jednego podmiotu, może okazać się, że działania tego podmiotu będą nieskuteczne. Procedura „Niebieskie Karty” została opracowana po to, by łączyć kompetencje służb i podejmować współpracę. Najskuteczniejszym sposobem współpracy jest prowadzenie wspólnych szkoleń, nawiązywanie osobistych kontaktów i zapoznawanie się z możliwościami i ograniczeniami różnych instytucji [Instytut Psychologii Zdrowia PTP,

Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia, *Przewodnik do realizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, płyta CD, komentarz H.D. Sasal].

Omawiając założenia procedury „Niebieskiej Karty”, warto krótko odnieść się do zadań nałożonych przez przepisy resortowe (zarządzenia i wytyczne Komendanta Głównego Policji) na poszczególne ogniwa policji. Zanim przedstawię zadania policjantów służb patrolowych, pragnę wskazać obowiązki dyżurnego lub innego policjanta przyjmującego zgłoszenie dotyczące podjęcia interwencji w związku z zaistnieniem faktu przemocy w rodzinie.

Podczas wystąpienia aktu przemocy w rodzinie, osoba poszkodowana może wezwać na interwencję policję. Czyni to, dzwoniąc na numer alarmowy 112 lub 997, lub przychodząc do jednostki policji. Oficer dyżurny, jego zastępca lub osoby odbierające połączenia numerów alarmowych podczas rozmowy z osobą zgłaszającą powinni zebrać wstępne informacje o zdarzeniu. Najważniejsze z nich to: czas i miejsce zaistnienia przemocy, rodzaj przemocy, czy zostały użyte niebezpieczne narzędzia, czy jest potrzebna pomoc medyczna, gdzie przebywa osoba stosująca przemoc i osoba doznająca przemocy, czy sprawca jest i działał pod wpływem alkoholu lub innych środków zmieniających świadomość, czy na miejscu interwencji obecne są dzieci itp. Po takich ustaleniach dyżurny jednostki policji podejmuje decyzję, czy należy skierować patrol na interwencję. Z mojej praktyki wynika, że często osoby doznające przemocy dzwonią na policję po kilku godzinach czy nawet kilku dniach od zaistnienia aktu przemocy lub wtedy, gdy osoby stosującej przemoc nie ma już na miejscu zdarzenia. W takich przypadkach nie ma potrzeby kierowania patrolu niezwłocznie do miejsca zamieszkania osoby zgłaszającej interwencję. Informowani są wtedy dzielnicowi, którzy podczas najbliższego obchodu odwiedzają rodzinę i podejmują decyzję o wszczęciu procedury „Niebieskie Karty”. Zdarzają się również sytuacje, kiedy nie ma możliwości ustalenia informacji o zdarzeniu, np. gdy osoba dzwoni po pomoc do policji w trakcie trwania awantury. Najważniej-

sze w takich przypadkach jest ustalenie adresu osoby zgłaszającej i niezwłoczne skierowanie na miejsce zdarzenia patrolu policji.

Następnie funkcjonariusz lub dyspozytor Wojewódzkiego Centrum Powiadamiania Ratunkowego przyjmujący zgłoszenie winien zarejestrować je w Systemie Wspomagania Dowodzenia.

Głównym zadaniem policjantów przeprowadzających interwencję jest zapewnienie bezpieczeństwa oraz ochrona życia, zdrowia i mienia osób doznających przemocy. Policjanci po przybyciu na miejsce interwencji powinni ustalić przebieg zdarzenia, jego przyczyny i następstwa, a przede wszystkim udzielić niezbędnej pomocy, w tym pierwszej pomocy przedmedycznej, jeżeli taka jest potrzebna, wezwać w razie potrzeby pogotowie ratunkowe, straż pożarną lub inne instytucje, które mogą udzielić pomocy. Gdy osoba stosująca przemoc jest bardzo agresywna i nie reaguje na polecenia i pouczenia funkcjonariuszy policji, mają oni prawo zastosować środki przymusu bezpośredniego, np. założenie kajdanek, zastosowanie chwytów obezwładniających itp. Mogą zatrzymać sprawców stwarzających zagrożenie dla życia innych lub swojego (np. próby samobójcze). To funkcjonariusze policji przeprowadzający interwencję mają obowiązek ocenić zaistniałą sytuację i to oni podejmują zarówno decyzję o wypełnieniu formularza „Niebieska Karta – A”, jak również o zatrzymaniu osoby stosującej przemoc. Zawsze przy ocenie sytuacji na miejscu interwencji bierze się pod uwagę zachowanie i stan świadomości sprawcy, rodzaj przemocy, a także fakt, czy przemoc występowała już wcześniej, czy były przeprowadzane już interwencje policji, jak zachowywał się sprawca po odjeździe patrolu itp. Po zebraniu takich informacji policjanci będący na miejscu interwencji podejmują decyzję o wypełnieniu formularza „Niebieska Karta – A”. Obowiązujące przepisy precyzyjnie określają, które części formularza wypełniają policjanci. Zasadą jest, że druk „Niebieska Karta – A” należy wypełnić na miejscu interwencji w obecności osoby doznającej przemocy. Często jednak brak jest takiej możliwości, np. z uwagi na agresywne zachowanie osoby stosującej przemoc, kiedy następuje konieczność zatrzymania jej. Wówczas funkcjonariusze wypełniają

formularz dopiero po zakończeniu interwencji, a niektóre jego części mogą zostać uzupełnione podczas pierwszej wizyty dzielnicowego w rodzinie. Policjanci przeprowadzający interwencję lub dzielnicowy mają również obowiązek pozostawienia osobie doznającej przemocy formularza „Niebieska Karta – B”. Osoby stosujące przemoc zatrzymane przez funkcjonariuszy policji a znajdujące się pod wpływem alkoholu, posiadające obrażenia ciała lub uskarżające się na dolegliwości zdrowotne, przed umieszczeniem w izbie wytrzeźwień lub pomieszczeniu dla osób zatrzymanych w jednostce policji, badane są przez lekarza. Lekarz, wystawiając odpowiednie zaświadczenie, decyduje, czy osoba taka może przebywać w tych pomieszczeniach, czy może wymaga hospitalizacji. Oczywiście nie wszystkie interwencje kończą się zatrzymaniem sprawców przemocy. W większości przypadków ma miejsce pouczenie osoby doznającej przemocy i jednocześnie przeprowadzenie rozmowy z osobą stosującą przemoc. Jej celem jest poinformowanie o konsekwencjach prawnych tego zachowania, jak również wezwanie do postępowania zgodnego z prawem.

Należy podkreślić, że to funkcjonariusz policji przeprowadzający interwencję podejmuje decyzję o wypełnieniu formularza „Niebieska Karta – A”. Jest to jego obowiązek nawet wtedy, gdy zachodzi tylko podejrzenie występowania przemocy w danej rodzinie. Może zdarzyć się tak, że w przypadku mylnej czy niewłaściwej oceny sytuacji na miejscu zdarzenia (osoba stosująca przemoc jest spokojna, brak jakichkolwiek śladów stosowania przemocy) policjanci nie wypełnią tego druku. Co wtedy może zrobić osoba doznająca przemocy?

Powinna zgłosić się do dzielnicowego, opowiedzieć mu sytuację rodzinną i wtedy dzielnicowy, jeżeli stwierdzi podejrzenie stosowania przemocy, rozpocznie procedurę „Niebieskie Karty”. W sytuacji, gdy osoba żąda wszczęcia procedury „Niebieskie Karty”, a funkcjonariusze nie mają jasności, czy rzeczywiście jest to zasadne, decyzję o podejmowaniu dalszych działań lub odstąpieniu od nich pozostawia się członkom zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej. Problem wszczynania powyższej procedury „na życzenie” (np. cyt. „bo żona mi założyła Niebieską Kartę, to i ja chcę jej zało-

żyć”) nie jest tylko problemem policji, ale również innych podmiotów uprawnionych do wszczęcia procedury „Niebieskie Karty”.

Głównym realizatorem z ramienia policji działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w ramach procedury „Niebieskie Karty” był i jest dzielnicowy. Zarządzenie Komendanta Głównego Policji nr 162 z 2008 roku precyzyjnie określało obowiązek nałożony na dzielnicowego, polegający na bezpośrednim kontakcie z rodziną, wobec której rozpoczęto procedurę, niezwłocznie, nie później niż w terminie 7 dni od otrzymania karty A. Ponadto dzielnicowy był zobowiązany do systematycznych wizyt w rodzinie (co najmniej raz w miesiącu), mających na celu sprawdzenie stanu bezpieczeństwa domowników oraz zachowania sprawcy przemocy. Zmiana wprowadzona przez nowe przepisy polega m.in. na tym, że to członkowie grupy roboczej lub zespołu interdyscyplinarnego określają w indywidualnym planie pomocy częstotliwość wizyt dzielnicowego, sprawdzających stan bezpieczeństwa. Nieuregulowana została natomiast kwestia tzw. pierwszej wizyty dzielnicowego po wszczęciu procedury. Ponieważ nie wskazano terminu pierwszej wizyty dzielnicowego w rodzinie, planując ją, należy wziąć pod uwagę sytuację panującą w rodzinie i konieczność zapewnienia przez policję bezpieczeństwa. Zespoły interdyscyplinarne i grupy robocze, powstałe na podstawie zapisów cytowanego wyżej Rozporządzenia Rady Ministrów z 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, funkcjonują od czterech lat. Przepisy Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz Wytyczne Nr 2 Komendanta Głównego Policji z 2011 roku określają, że członkami grup roboczych powinni być dzielnicowi rejonu, w którym zamieszkuje osoba doznająca przemocy. Z praktyki wiem (biorę udział w pracach trzech zespołów interdyscyplinarnych i często wchodzę w skład grup roboczych w poszczególnych miastach i gminach powiatu węgrowskiego), że z różnych przyczyn, często niezależnych od Przewodniczącego Zespołu Interdyscyplinarnego (np. osoby doznające przemocy nie zgłaszają się na posiedzenia grup roboczych), indywidualny plan pomocy zawarty w formularzu „Nie-

bieska Karta – C” określany jest w mniej lub bardziej odległej perspektywie czasowej od momentu wszczęcia procedury. Należy o tym pamiętać w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa osobom doświadczającym przemocy.

Członkowie zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej współpracują ze sobą przy realizacji procedury „Niebieskie Karty”. Dzielnicowy jest równoprawnym członkiem zespołu lub grupy i współdecyduje zarówno o formach pomocy, jak również o sposobach i terminach jej realizacji. Dzięki systematycznym wizytom w rodzinie podejmuje działania mające na celu zapobieganie zagrożeniom. Jest on, obok pracownika socjalnego, pewnego rodzaju „łącznikiem” pomiędzy osobą doświadczającą przemocy a grupą roboczą. Monitoruje sytuację rodziny, prowadzi rozmowy, ustalając zachowanie sprawców przemocy, prowadzi rozmowy profilaktyczno-ostrzegawcze z osobami stosującymi przemoc, wzywa ich do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego, motywuje do leczenia i udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych itp. W przypadkach, gdy doświadczającymi przemocy są osoby małoletnie lub gdy narażone jest ich dobro, dzielnicowy, nie czekając na kolejne posiedzenie grupy, sam informuje Sąd Rodzinny o sytuacji małoletnich. W tych przypadkach zasada szybkiego działania jest bardzo ważna. Zwlekanie z podjęciem stosownych decyzji może doprowadzić do nieodwracalnych skutków.

Bardzo ważnym elementem procesu pomocy ofiarom przemocy domowej jest współpraca policji z organizacjami i instytucjami udzielającymi pomocy i wsparcia. Obowiązek rozpoznania sytuacji w rodzinie, w której dochodzi do przemocy, a także nawiązanie później współpracy ze wspomnianymi organizacjami i instytucjami spoczywa na dzielnicowym. Jak już wcześniej wspomniałem, dzielnicowy ma obowiązek odwiedzić rodzinę i sprawdzić stan jej bezpieczeństwa, a także uruchomić działania pomocowe. Dla policjanta najistotniejsza jest perspektywa prawna. W tym obszarze zainteresowań najczęściej znajduje się sprawca przemocy. Jeżeli wobec sprawcy nie są podejmowane dalsze kroki prawne, policja oprócz wspomnia-

nych działań prewencyjnych, ma niewiele do zrobienia. W takim przypadku opiekę nad rodziną i dalszą pomoc powinni przejąć przedstawiciele innych służb.

Jeżeli chodzi o ofiary przemocy, to najczęściej oprócz porad prawnych potrzebna jest pomoc psychologiczna, socjalna, materialna i inna pomoc specjalistyczna. Wykracza ona często poza kompetencje policji [Sasał, 2006, s. 119-120].

Współpraca policji polega przede wszystkim na wymianie informacji, kierowaniu odpowiednich wniosków, np. o zastosowanie leczenia odwykowego czy ograniczeniu władzy rodzicielskiej wobec sprawcy przemocy, wspólnych działaniach, np. wspólnych wizytach w rodzinach, pracy w zespołach interdyscyplinarnych i grupach roboczych

z przedstawicielami poniższych instytucji:

- ośrodki pomocy społecznej,
- gminne/miejskie komisje rozwiązywania problemów alkoholowych,
- placówki służby zdrowia,
- szkoły i inne placówki oświatowe,
- ośrodki interwencji kryzysowych, powiatowe centra pomocy rodzinie,
- punkty konsultacyjne,
- sąd rodzinny,
- kuratorzy sądowi,
- parafie,
- organy administracji samorządowej,
- inne instytucje i organizacje działające na danym terenie, np. stowarzyszenia, fundacje zajmujące się pomocą dziecku i rodzinie.

Pozostaje jeszcze do omówienia kwestia wszczęcia postępowania karnego przeciwko sprawcy przemocy. Osoba doznająca przemocy może to zrobić w dwojaki sposób. Po pierwsze, może złożyć pisemne zawiadomienie do prokuratury. Wtedy prokurator przesyła zawiadomienie do policji i funkcjonariusze komórek dochodzeniowo-śledczych wszczynają takie postępowanie bezpośrednio po

przesłuchaniu osoby doznającej przemocy lub wcześniej prowadzą tzw. czynności sprawdzające, które mają na celu potwierdzenie popełnienia przestępstwa. W przypadku, gdy czynności sprawdzające nie potwierdzą zaistnienia przestępstwa, odmawia się wszczęcia postępowania. Drugim sposobem wszczęcia postępowania jest złożenie przez osobę doznającą przemocy zawiadomienia o popełnionym przestępstwie w jednostce policji. Zazwyczaj osoby, które zgłaszają się w tym celu kieruje się do komórek dochodzeniowo-śledczych. Zawiadomienia takie może również przyjąć dzielnicowy, który uczestniczy w realizacji procedury „Niebieskie Karty”. Nie może natomiast wykonywać czynności procesowych, jeżeli w danym postępowaniu występuje jako świadek. Osoba doznająca przemocy w trakcie trwania postępowania przygotowawczego, w przypadku gdy przemoc nasiliła się, powinna być w stałym kontakcie z funkcjonariuszem prowadzącym postępowanie. Istnieje wtedy możliwość, że policjant wystąpi do prokuratora z wnioskiem o zastosowanie odpowiednich środków zapobiegawczych wobec osoby stosującej przemoc np. dozoru policji czy nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Często zdarzają się również przypadki, że policjant przyjmujący zawiadomienie o przestępstwie znęcania się nad członkami rodziny ustala, że w rodzinie nie były przeprowadzane interwencje policji, jak również nie była i nie jest wszczęta procedura „Niebieskie Karty”. Do obowiązków takiego policjanta należy wypełnienie formularza „Niebieska Karta – A”. Umożliwi to uruchomienie działań pomocowych danej rodzinie leżących nie tylko w kompetencji policji i prokuratury.

Zakończenie

Reasumując, zakres zadań policji w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest bardzo szeroki. Zaczynając od typowego poradnictwa, przez działania interwencyjne zapewniające bezpieczeństwo osobie doznającej przemocy, kończąc na działaniach pomocowych określonych przez grupę roboczą. Osoby doznające przemocy powinny wiedzieć, że zawsze, kiedy zagrożone jest bezpie-

czeństwo ich lub ich bliskich, mogą wzywać policję na interwencję lub poprosić dzielnicowego, aby udzielił stosownej pomocy i niezbędnych informacji.

Osobiście uważam, że przepisy z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie obowiązujące w obecnym czasie są na bardzo dobrym poziomie. Problem tkwi m.in. w konsekwencji egzekwowania tych przepisów, szybkim wdrażaniu przepisów wykonawczych, w nieuchronności kary czy zbyt dobrowolnej interpretacji przepisów przez poszczególne prokuratury i sądy itp.

Bibliografia

Pozycje książkowe

- Badura-Madej W., Dobrzyńska-Mestrehazy A., 2000, *Przemoc w rodzinie – interwencja kryzysowa i psychoterapia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Browne K., Herbert M., 1999, *Zapobieganie przemocy w rodzinie*, PARPA, Warszawa.
- Lipowska-Teutsch A., 1998, *Wychować, wyleczyć, wyzwolić*. PARPA, Warszawa.
- Olechnicki K., Załęcki P., 1988, *Słownik socjologiczny*, Toruń.
- Pospiszyl I., 1994, *Przemoc w rodzinie*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Pospiszyl I., *Razem przeciw przemocy*, 1999, Wydawnictwo Akademickie „ŻAK”, Warszawa.
- Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie – poradnik dla konsultantów*, Instytut Psychologii Zdrowia PTP, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie NIEBIESKA LINIA, Warszawa 2003.
- Sasal H.D., 2006, *Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*, Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, Warszawa.
- Szymczak M., 1979, *Słownik języka polskiego*, Warszawa.

Akty prawne

Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz. 355 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz. 1390).

Zarządzenie nr 162 komendanta Głównego Policji z dnia 18 lutego 2008 roku w sprawie metod i form wykonywania przez policję zadań w związku z przemocą w rodzinie w ramach procedury „Niebieskie Karty”.

Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. nr 209, poz. 1245 z dnia 3 października 2011 r.)

Czasopisma

„Niebieska Linia” nr 2/1999, s. 16, artykuł Hanny Doroty Sasal.

Inne dokumenty

Przewodnik do realizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Instytut Psychologii Zdrowia PTP, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia, płyta CD, komentarz H.D. Sasal, Warszawa 2003.

Materiał instruktażowy do realizacji procedury przeprowadzania interwencji domowej wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty” dla służb patrolowo-interwencyjnych oraz dzielnicowych z 9 marca 2006 r., Wydział Prewencji KWP zs. w Radomiu.